
Syntymästä kuolemaan, oikeudesta informaatioon

Ahti Saarenpää 60 vuotta

Toimituskunta

Aulis Aarnio

Urpo Kangas

Rauno Korhonen

Heikki E. S. Mattila

Tuulikki Mikkola

Tilausosoite

Suomalainen Lakimiesyhdistys

Kasarmikatu 23 A 17

00130 Helsinki

p. (09) 6120 300

f. (09) 604 668

sly@lakimies.org

www.lakimies.org

Kannen suunnittelu: Heikki Kalliomaa

© Suomalainen Lakimiesyhdistys ja kirjoittajat

ISSN 1458-0446

ISBN 951-855-264-9

Gummerus Kirjapaino Oy, Vaajakoski 2006

Sisällys

SIVIILIOIKEUS

<i>Aulis Aarnio</i> : Muisteluksia matkan varrelta	9
<i>Aulis Aarnio</i> : Tekijänoikeudet ja perustuslaki	13
<i>Markku Helin</i> : Sukupolvien väliset eturistiriidat perheoikeudessa	27
<i>Urpo Kangas</i> : Jäämistöositus ja -erottelu, maksuväliintulo ja lesken suoja	43
<i>Asko Lehtonen</i> : Oikeuden saatavuudesta perheoikeudellisissa hakemusasioissa	63
<i>Tapani Lohi</i> : Ainoalle rintaperilliselle annettu lahja	85
<i>Heikki E. S. Mattila</i> : De Latinitate recentiorum doctrinarum ad iura hereditaria pertinentium	113
<i>Tuulikki Mikkola</i> : Kansainvälisen sääntelyn tehtävistä parisuhde- ja jäämistöoikeudessa	137
<i>Anna Mäki-Petäjä-Leinonen</i> : Vanhuuden ennakkointia – välineenä edunvalvontavaltuus	149
<i>Kari Nuotio</i> : Havaintoja holhousviranomaisen lupa-asiasa	169
<i>Désirée Söderlund</i> : Balzac, avioehto ja kosto	189
<i>Pekka Tuunainen</i> : Perinnöstä luopumisen pätemättömyys sekä vilpittömän mielen suoja	203
<i>Pertti Välimäki</i> : Perusasioita täytäntöönpanokiellosta korkeimmassa oikeudessa	225

OIKEUSINFORMATIIKKA

<i>Ari Koivumaa – Rauno Korhonen</i> : Ahti Saarenpää suomalaisen oikeusinformatiikan tienraivaajana	241
<i>Jon Bing</i> : Calculating the cases of the widow Brandt	255
<i>Peter Blume</i> : Fortiden, fremtiden og den personlige integritet	267
<i>Wolfgang Mincke</i> : Die Kohärenz juridischer Aussagen	287

<i>Tuomas Pöysti: Oikeudellisen tiedon niukkuus</i>	
ja henkilötietojen suoja	303
<i>Jari Råman: Yleislaki, yleiset opit ja vaikutusten arviointi –</i>	
ehdotuksia tietoturvallisuuden sääntelyn kehittämiseksi	329
<i>Dag Wiese Schartum: Om barns rett til personvern</i>	351
<i>Peter Seipel: Integritetsskydd och folkets röst</i>	367
<i>Annamari Turunen: Aineettomuus, oikeuksien hallinnointi</i>	
ja yhteiskäyttö	385
 <i>Ahti Saarenpään curriculum vitae ja valikoitu bibliografia</i>	 399
 <i>Kirjoittajat</i>	 401

Aulis Aarnio

Muisteluksia matkan varrelta

Helsingin yliopiston Yksityisoikeuden laitos sijaitsi 1960-luvun lopulla ja seuraavan vuosikymmenen alussa Korkeavuorenkadulla, silloisen Puhelin-yhdistyksen talossa. Tultuani noihin aikoihin professoriksi sain laitokselta oman työhuoneen, jonka tosin jaoin *Matti Savolaisen* kanssa.

Vuosikymmenen vaihteessa oli tullut aika ajatella seuraavan polven kouluttamista, ja alkoi laitoksen ensimmäinen jatkokoulutusohjelma. Siinä oli alustajana mm. *Georg Henrik von Wright*. Osin siitä johtuen, osin muista syistä oppilaskaarti alkoi vähitellen kasvaa.

Joukkoon ilmestyi, en muista tarkalleen millaisten käänteiden seurauksena, innokas kaveri, joka otti tavakseen saapua jokaiselle vastaanotolleni huolellisesti valmisteltu kysymys mukanaan. Joskus se oli kirjoitettu paperille, mutta useimmiten se esitettiin suullisesti. Yritin vastaila sen mukaan kuin osasin. Aina vastaus ei luonnistunut, ei vallankaan silloin, kun kysymys oli sillä tavalla koukeroinen, että aika meni kysymyksen täsmentämiseen. Seuraavalla viikolla kysyjä ilmaantui jälleen vastaanotolle ja toisti tarkennetun kysymyksen. Niin päästiin taas pätkä eteenpäin.

Sinnikäs kysyjä oli ylioppilas *Ahti Saarenpää*. Hän valitsi vastaanotolle tulon strategisesti viisaasti, sillä hän jättäytyi aina muiden jälkeen, jotta keskustelulle jäi riittävästi aikaa. Eikä siinä kaikki. Kun asia on käyty kohtuullisesti läpi, ylioppilas Saarenpää näytti poistuvan, mutta ehtimättä vielä sulkea ovea hän palasi ovenraosta takaisin ja sanoi: ”Niin, olisi vielä tämä toinenkin kysymys.” Näin saatettiin jatkaa poistumisharjoituksia pari kolmeen kertaa, kunnes sain jotenkin viestitettyä, että kenties voitaisiin seuravalla viikolla palata asiaan.

Lopputuloksena oli, että asioista kiinnostuneena nuorena professorina olin saanut tutustua ylioppilaaseen, joka oli ainakin yhtä palavasti innostunut juriidikasta, eikä vain siitä, vaan ennen kaikkea oikeuden ja oikeustieteen yleisistä kysymyksistä. Niin alkoi vuosikymmeniä kestänyt suhde, ensin opetta-

jan ja oppilaan välisenä, sitten työtoveruutena ja myöhemmin ystävyysytenä. Nykyisin asetelma jo alkaa kääntyä toisin päin. Joissakin asioissa entinen oppilas on opettaja. Mutta juuri niin elämässä pitääkin käydä, kun hyvin käy. Ja hyvin käy aina silloin, kun ystävyys pysyy ja vahvistuu.

Ahti Saarenpää, sallinette että yllä mainituista syistä puhun jatkossa vain Ahdistä, oli kiinnostunut likimain kaikesta, mikä vähänkin sivusi perhe- ja perintöoikeutta. Kaiken aikaa kiinnostus merkitsi paitsi olemassa olevan tiedon omaksumista, myös sen kriittistä arviointia. Ajan tottumusten mukaan painotukset olivat myös paljolti oikeuspoliittisia. Ja tulosta syntyi. Omalla asteikollani Ahdin teos ”Holhous. Yhteiskunnallinen ongelma” (Oikeustiede-Forum, Tammi) edustaa edelleen oman lajinsa huippua, ja on tietyllä tavalla lajinsa uranuurtaja. Teoksessa yhdistyy vahva voimassa olevan oikeuden osaaminen sen hetkisen yhteiskunnan epäkohtien terävään oivaltamiseen ja kykyyn esittää myös ratkaisuehdotuksia. Syyttä suotta kirja sai tuolloisessa yhteiskunnallisessa asenneilmastossa ”vasemmistolaisen” leiman. Sitä se ei toden totta ollut. Holhous-kirja edusti vain kriittistä oikeustiedettä parhaimmillaan.

Ahdin kiinnostus empiiriseen oikeustieteeseen, oikeammin empirian käyttöön oikeustieteessä, sai ilmentymän mm. yhteisissä harrastuksissamme perukirjatietojen ja testamenttien kartoittamiseksi, mutta kiinnostuksella oli käyttöä myös työssä, jonka Ahti teki *Gerhard af Schultenin* työtoverina eli säätiölain uudistamistyön sihteerinä. Kun edellä todettuun lisätään Ahdin koko ajan vahvistunut kiinnostus oikeusteoriaan ja vallankin siviilioikeuden yleisiin oppeihin, alkoi nuorella miehellä olla aiheista runsauden pulaa, mutta jatkuva puute ajasta. Vuorokaudessa oli vain 24 tuntia. Se ei voinut olla huolestuttamatta opettajaa, joka toivoi nuoren monilahjakkuuden joskus myös väittelevän.

Oikeusteoriaa ja -filosofiaa aktiivisesti harrastaneessa *Philosophia Iuris*-piirissä Ahti oli mukana alusta pitäen, ja antoi piirille oman sisältöpanoksensa, mutta ei ainoastaan sitä. Jokakesäinen retki Ahdin mökille Bemböleen muodostui klassikoksi. Ohjelmassa oli aina ensin kuulantyyntö Ahdin 7 kg kuulalla ja sen päälle noin 10 kilometrin hölkkä Bodomjärven tuntumassa. Sen jälkeen saunottiin, syötiin eestiläistä borssikeittoa ja kuultiin esitelmä oikeusfilosofian alalta. Lopuksi siirryttiin viineihin tai vaihtoehtoisesti olueen. Nämä kesätapaamiset ovat uskoakseni jääneet lähtemättömästi jokaisen mukana olijan mieliin. Niissä ei ollut opettajia, ei oppilaita, oli vain kaverijoukko, joka tavoitteli tavanomaisuuden ylittävää osaamista ajattelun vaikealla saralla, mutta joka myös ymmärsi lauseen ”Mens sana in corpore

sano”. Jos muuta ei jäljelle jäänyt, jäi teoreettisen ymmärryksen ohella joukko elämänikäisiä ystävyyskäs.

Ahdin mieltymys ruokaan ja sen valmistamiseen tuli esille paitsi Bembölen persoonallisessa tarjoilussa myös muuten. Siihen aikaan, kun Yksityisoikeuden laitos majaili Puhelinyhdistyksen talossa, Ahti kävi assistentiksi tultuaan usein torilta ostamassa lounasainekset ja kokkasi niistä mitä upeimmat ateriat koko kaveriporukalle. Ja ihan oma lukunsa olivat Hotelli Seurahuoneen viikoittaiset lohilounaat, joilla sain olla Ahdin ja *Heikki Mattilan* seurana. Sama kolmikko nautiskeli niin ikään kerran kuussa Hotelli Klaus Kurjen herkkupöydän antimia. Ahti oli siinäkin oma lukunsa. Hän maisteli kaikkea ja kävi noutamassa pöydästä erikoisuuksia vielä paljon sen jälkeen, kun Heikki ja minä olimme jo luopuneet ylensyöneinä enemmästä. Erään kerran satuin saamaan Tallinnasta aitoa kaviaaria. Tarjosin sitä Ahdille ja Heikille itse valmistamani blinien kera. En koskaan unohda, kuinka taitavasti Ahti poimi jokaisen mustan kaviaaripalleron haarukan piikkiin, maisteli sitä kielellä ja nielaisi varovasti ikään kuin haluten pitää maun vielä pitkään suussaan. Ei ole sattumaa, että Ahti on gourmet-miehiä yhä edelleen, jopa valtakunnan tasolla.

Oikeustieteeseen palatakseni, Ahdin kiinnostuksen moniulotteisuus oli ajan mittaan etu, ei suinkaan haitta. Hänen osaamisensa yleisteoreettinen pohja vahvistui samalla, kun hänelle alkoi selkiintyä käsitys siitä, että perhevarallisuus- ja perintöoikeus ei pohjimmaltaan ole muuta kuin yleistä siviilioikeutta. Perinteiseen pohjoismaiseen tapaan Ahti ja eräät muut hänen aikalaisensa perhe- ja perintöoikeuden alalla kulkivat tyvestä puuhun. Omana opiskeluaikanani ei tullut edes kuuloon, että joku harrastaisi perintöoikeutta ilman vahvaa yleissiviilioikeudellista taustaa. Siitä *Simo Zitting* ja *Matti Ylöstalo* pitivät huolen. Oli osattava *Henry Ussingin*, *Vinding Krusen*, *Carl Jacob Arnholmin* ja muiden klassikoiden ajatukset, ja se kävi päinsä niin yksinkertaisesti, että luettiin heidän teoksensa tenttiin.

Kun 1970-luvun alku pyrki vimmaisesti muuttamaan oikeustiedettä mm. empiiriseksi tutkimukseksi ja kun sitä hanketta piti (hyvin perustein) vastustaa, ajautui myös oma ryhmäni, Ahti etunenässä empiirisen tutkimuksen pariin katsoaksemme, mitä sillä tavoin saa asioista irti. Kiinnostuksen täyttäminen tähän ja myös oikeuspolitiikan suuntaan leikkasi silloiselta nuorelta polvelta aluksi palan yleissiviilioikeudellista osaamista, kunnes asiaan havahduttiin. Se tapahtui tarkalleen autotallissani Kauniaisten Asematiellä. Ahti oli kanssani kuljetustalkoissa ja jäimme juttelemaan maailman asioita autotalliin. Yhtäkkiä Ahti sanoi kadehtivansa minua, kun minut oli pakotettu

tutustumaan skandinaavisiin klassikoihin, mutta minä en ollut pakottanut omia oppilaitani samaan. No, nuori kriitikkonni ymmärsi hetken asioista puhuttuamme kyllä, että kaikkea ei ollut voinut lyhyenä koulutusaikana saavuttaa. Kriitikki ei kuitenkaan mennyt hukkaan. Tiivistelmänä totesin: Asia voidaan korjata, ruvetaan töihin! Ja niin myös ryhdyttiin. Vuosien mittaa yleissiviilioikeudellisen osaamisen puute korjaantui niin Ahdilla kuin muillakin – ja sen näkee nykyisin siinä helppoudessa, jolla oman alani parhaimmisto tätä nykyä tunnistaa vaikeimmatkin oikeusongelmat siviilioikeuden ja sitä kautta perhe- ja perintöoikeuden kentässä.

Väitöskirja ”Tasajaon periaate” ilmestyi ajallaan. Mikä tärkeintä, se oli laatutyötä ja vei osaltaan eteenpäin perintöoikeuden ajatusperinnettä. Syntyi myös riittävä määrä muuta tasokasta työtä, ja niin minulla oli suuri ilo ja myös kunnia olla mukana maaherra *Asko Oinaksen* johtamassa Lapin korkeakoulun väliaikaisessa hallituksessa ja olla siinä ominaisuudessa valitsemassa Ahti Saarenpää ensimmäisten joukossa korkeakoulun, sittemmin yliopiston professoriksi. Yksi yhteinen taival Helsingin Korkeavuorenkadulta Rovaniemen pienteollisuustaloon linja-autoaseman luona oli kuljettu.

En malta olla jatkon osalta mainitsematta, että Ahti Saarenpää oli professorinimityksen mittainen paitsi osaamiseltaan myös siinä, että hän muutti Rovaniemelle ja on sinne kotiutunut toisin kuin monet kollegansa. Hän ei koskaan kuulunut niihin, joista ystäväni *Jaakko Hintikka* 1980-luvulla käytti nimeä ”Finnair Universityn” professorit. Vain asettumalla taloksi on mahdollista luoda se sosiaalinen verkosto, jonka varassa yliopiston professorin merkitys paikkakunnalla määräytyy. Ahdilla verkostot ovat kunnossa myös tältä osin. Sitä osoittavat aktiivinen mukanaolo mm. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen toiminnassa samaten kuin toimivat kontaktit Lapin asianajajiin.

Vähin mitä entinen opettaja ja nykyinen ystävä voi Ahdille sanoa, on onnittelu tieteellisestä panoksesta suomalaiselle oikeustieteelle ja kiitos siitä, että olen saanut oppia yhteisissä tuokioissamme monia asioita, jotka ilman Ahtia olisivat menneet sivu suun.